

В І Д Г У К

офіційного опонента – д-ра філол. н., проф. А.М. Приходька – на дисертацію **З.В. Бандурко** *«Лінгвопрагматичні властивості німецькомовного лірико-поетичного дискурсу “Нової діловитості”»* [Харків, Херсон, 2019. – 325 с.], подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови

Сучасні лінгвістичні студії ознаменовані тенденцією до інтегративних процесів окремих дисциплін, що відкриває нові методологічні можливості аналізу традиційних мовознавчих об'єктів. Не є винятком і лінгвістична поетика, яка останнім часом залучає до аналізу поезії когнітивні та дискурсивні дослідницькі методи. Все більшою мірою лінгвопоетика схиляється до розуміння художнього мовлення під кутом зору прагматики, у межах якої особливої значущості набуває аналіз художнього дискурсу, що постулює інтегративну єдність когнітивної, комунікативної та поетичної функцій мови.

Когнітивно-комунікативні засади вербальної діяльності неодноразово ставали теоретичною основою наукових розвідок, спрямованих на вивчення лірико-поетичного дискурсу (ЛПД), передусім у науковій школі Херсонського університету професора Л.І. Белехової. Проте лінгвопрагматичний підхід ще не був застосований для отримання даних щодо німецького ЛПД «Нової діловитості». Хоча поезія цього самобутнього літературного напрямку неодноразово ставала центром уваги (насамперед, німецьких дослідників), залишається невизначеною ціла низка питань щодо лінгвостилістичних і -прагматичних аспектів цього дискурсу, що потребує спеціальних розвідок із залученням відповідних методик і даних суміжних гуманітарних наук. Все це свідчить про беззаперечну **актуальність** дисертації, що евалююється.

Усвідомлення дисертанткою того факту, що первісною у поезії є естетична функція мови, дозволило їй поставити амбітну **мету** – встановлення лінгвопрагматичних властивостей німецькомовного ЛПД «Нової діловитості», представленого у поетичних текстах М. Калеко, Е. Кестнера та Й. Рінгельнатца.

Звернення до нової лінгвістичної дисципліни – прагмапоетики – у якості методологічної основи дослідження зумовило розмежування двох типів мовленнєвих актів (МА) – референтивних і автореферентивних, які ґрунтуються, відповідно, на властивостях референтивності та автореферентивності художнього тексту, обґрунтованих свого часу Р. Якобсоном і розвинутих у працях наукового керівника дисертантки – професора Л.Р. Безуглої.

Прагнення до якомога глибшого проникнення в сутність розглядуваних явищ і до термінологічної чіткості визначило логіку викладення матеріалу. **Композиція** роботи включає розгляд таких питань, як теоретико-методологічні засади дослідження ЛПД «Нової Діловитості» (розділ 1), лінгвопрагматичні властивості автореферентивних МА (розд. 2), лінгвопрагматичні властивості референтивних МА цього дискурсу (розд. 3), взаємозв'язок ідіостилю представників "Нової Діловитості" та лінгвопрагматичних властивостей їхніх дискурсів (розд. 4).

У такий спосіб уся архітектоніка дисертації постає спрямованою на розкриття провідних лінгвопрагматичних ознак двох зазначених інтенційних типів мовленнєвих актів у досліджуваному дискурсі.

Цінним у роботі є звернення до поняття інтенції. Якщо у традиційній прагмалінгвістиці інтенція часто ототожнюється з іллокутивною функцією висловлення, то в прагмапоетиці, яку сповідує авторка, це поняття пов'язується з мовною особистістю автора поетичного тексту, який, виходячи з певного ментального стану, обирає специфічні вербальні засоби для того, щоб певним чином вплинути на потенційного читача. Цей ментальний стан передбачає спрямованість свідомості автора, з одного боку, на естетику створюваної словесної форми (естетична інтенція), а з іншого, – на певний інформаційний та/або емотивний зміст, висловлюваний за допомогою цієї форми (змістова інтенція).

Дослідження проводиться на методологічно виваженому підході до телеології дискурсивної діяльності, чому значною мірою сприяли слушно розставлені акценти у витлумаченні рівнів комунікації у ЛРД – естетичної, вертикальної і горизонтальної. Таке розуміння діалектики співвідношення типів комунікації допомогло авторці чітко описати виокремлені типи мовленнєвих актів.

Центр наукової атракції в рецензованій роботі утворюють мовні засоби, за допомогою яких реалізуються розглядувані МА – мовні індикатори, котрі є специфічними для лірико-поетичного дискурсу, а в його межах – і для ідіостилю до-

сліджуваних авторів. Виявляється, що в якості індикаторів референтивних і автореферентивних МА може виступати широкий спектр мовних засобів – фоностилістичних, морфологічних, лексико-семантичних, лексико-стилістичних, синтактико-стилістичних і ритміко-композиційних.

На високу оцінку заслуговують і результати спостережень дисертантки над особливостями актуалізації імплікатур у ЛПД «Нової діловитості». З.В. Бандурко дає своє бачення поняття тригеру імплікатури. Розглядаючи актуалізацію імплікатур у дискурсі, вона акцентує роль тригерів – лексико-семантичних, лексико-стилістичних, синтактико-стилістичних і ритміко-композиційних. Розмежовуються імплікатури у вертикальній та горизонтальній художній комунікації ЛПД «Нової діловитості».

Важливо, що і імплікатури, і референтивні МА, які демонструють шість іллокутивних типів (асертиви, директиви, експресиви, квеситиви, комісиви, контактиви), аналізуються як на рівні окремого висловлення, так і на рівні всього поетичного тексту.

Валідними є висновки і щодо лінгвопрагматичних властивостей ідіостилю досліджуваних авторів ЛПД «Нової діловитості» – зокрема, тематичної спрямованості, строфічної будови, віршових розмірів, характерних іллокутивних типів і тригерів імплікатур.

Отже, можна з повним правом говорити про **наукову новизну** цього дисертаційного твору. Вона полягає в тому, що вперше запропоновано алгоритм лінгвопрагматичного аналізу лірико-поетичного дискурсу в цілому та і визначено лінгвопрагматичні властивості лірико-поетичного дискурсу «Нової діловитості» зокрема, схарактеризовано два типи МА – референтивні та автореферентивні, розглянуто їхні мовні індикатори, проаналізовано особливості актуалізації імплікатур на ґрунті певних мовних тригерів, виявлено основні лінгвопрагматичні особливості ідіостилю М. Калеко, Е. Кестнера та Й. Рінгельнатца як представників ЛПД «Нової діловитості».

Разом із тим, складність завдань, що стояли перед авторкою, не могла не позначитися на деяких **недоліках** дисертації.

1. Проблемною є авторська дефініція ЛПД. Пор.: «ЛПД як підтип художнього дискурсу становить різноманітну мовленнєво-розумово-комунікативну діяльність сприйняття й художнього зображення реальної дійсності або створення й художнього вираження вигаданої дійсності як цілісного світу або окремих його

елементів у певній єдності, та є сукупністю лінгвокреативності й комунікації автора поетичного тексту з його читачем (адресанта з адресатом) у вигляді поетичного тексту, який моделює культурно-мовний універсум певної епохи на основі дії поетичної функції мови, створеного за допомогою різноманітних лінгвостилістичних і виражально-зображувальних засобів» (с. 94). Ця дефініція викликає низку запитань, які є суттєвими щодо методології дисертаційного дослідження:

- Чи не є хибною послідовність термінів «сприйняття дійсності» і «художнє зображення дійсності»? (адже текст спочатку створюється автором, а потім сприймається читачем)

- У цій дефініції міститься інтегроване визначення поетичного тексту як «сукупності лінгвокреативності і комунікації автора з читачем». Яким чином лінгвокреативність як властивість певної сутності (у цьому випадку – тексту чи автора?) може ставитися в один ряд із комунікацією (процесом)?

- Якщо ЛПД є «сукупністю лінгвокреативності та комунікації» «у вигляді поетичного тексту», то він і є поетичним текстом. Чи не доцільніше тоді досліджувати не дискурс, а текст? Що саме привносить у дослідження залучення поняття дискурсу – зокрема, лірико-поетичного?

- Що мається на увазі під культурно-мовним універсумом (цей термін вживається без пояснень і на с. 3, 48, 51)?

- Чим лінгвостилістичні засоби відрізняються від виражально-зображувальних?

Надана дефініція лірико-поетичного дискурсу якимось слабко корелює з визначеннями художнього дискурсу (с. 49) і дискурсу взагалі (с. 44) як його гіперонімічних феноменів. Логічним і доцільним було б надати дефініцію ЛПД, відштовхуючись від визначення художнього дискурсу.

2. Одним із ключових в роботі є поняття автореферентивного МА, який протиставляється референтивному і пов'язується з автореференцією мовних знаків, естетичною художньою комунікацією та естетичною інтенцією автора поетичного тексту.

Лінгвопрагматичним властивостям автореферентивних МА у ЛПД «Нової Діловитості» присвячено розділ 2, у якому розглядається широке коло лінгвостилістичних засобів, які слугують індикаторами цих МА. Такому підходу авторка надає цілком слушне обґрунтування: «застосовуючи їх, автор концентрується на словесній формі тексту, здійснюючи автореференцію» (с. 57). Але якщо спромо-

жність визвати естетичне задоволення у більшості розглядуваних засобів не викликає сумніву, то деякі з них виглядають як такі, що не мають стосунку до естетики слова. Зокрема, яким чином виступають індикаторами автореферентивних МА частиномовне наповнення тексту, терміни, кон'юнктив, пролепса, пряма мова, метакомунікативні звороти, відсутність композиції (с. 4, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 113, 115, 117, 127, 130, 131, 132, 148, 150)?

Постає питання і про межі автореферентивних МА – де вони починаються, де закінчуються? У який спосіб вони ідентифікуються у поетичному тексті?

3. Питання викликає й дотичне поняття естетичної інтенції автора (с. 3, 57, 73, 74, 94, 99). На с. 74 авторка пише, що «естетична інтенція може віддзеркалювати наявність або відсутність емоцій автора...; наявність або відсутність авторської оцінки до зображуваного в ПТ; позитивне чи негативне ставлення автора до зображуваної дійсності та її стану, причин, процесу або наслідків певних подій, діяльності окремої особи чи осіб тощо». У якості прикладів З.В. Бандурко наводить поетичні тексти, які демонструють негативне ставлення автора до зображуваних подій.

Таке розуміння дещо суперечить суті поняття естетики словесної творчості, започаткованого О.О. Потебнею, і поняття автореферентивності поетичного тексту, введеного Р.А. Якобсоном. Естетика слова, тобто естетична функція мови, передбачає абстрагування від змісту твору, концентрацію на словесній формі, зосередження уваги на формі висловлення заради цієї форми. Саме такий погляд на поетичну мову вкладено в концепцію естетичної інтенції наукового керівника дисертантки – Л.Р. Безуглої: естетична інтенція є спрямованістю свідомості автора тексту на створювану ним художню форму, а не на зміст. Отже, твердження З.В. Бандурко про позитивне чи негативне ставлення автора до зображуваної дійсності та наведені нею приклади є хибними.

4. Попри загалом релевантний ідіостиль авторки, який відповідає науковому, слід констатувати деякі стильові недоліки, які ускладнюють сприйняття положень дисертації і викликають запитання. Зокрема, фрагменти поетичних текстів, які наводяться у якості прикладів, не описуються і не пояснюються. Ймовірно, саме це призводить до спірного тлумачення деяких прикладів, а саме:

- на с. 121 у якості приклада синекдохи наведено приклад гіперболи, а на с. 131 приклад ілюструє не перлокутивний мітигатор, а перлокутивний інтенсифікатор; дещо спірним є формулювання виведених імплікатур у прикладах на с.

191-197, 200, 201, 221;

- проблемним є виокремлення пролепсису (пролепси) у якості тригера імплікатур: у першому, третьому та четвертому прикладах на с. 191 тригером імплікатури є не пролепса, а перифраз, а у четвертому взагалі немає імплікатури.

Крім того, у роботі подекуди трапляються змістові повторення (с. 93, 99 і 123), занадто розлогі цитати без коментарів (с. 51, 68, 71, 77-78, 78, 80, 81, 122, 133, 165) та зловживання метакомунікативними виразами на кшталт *Між іншим, До речі, Слід пам'ятати, Ідеться про те* тощо, які не завжди є доречними (с. 19, 61, 97, 156, 164, 188, 204 та ін.).

Висловлені зауваження не знижують загальну високу оцінку дисертації та не піддають сумніву вірогідність результатів. **Достовірність** її основних положень і висновків забезпечується опрацюванням достатньої кількості спеціальної літератури, застосуванням адекватних методів аналізу, за допомогою яких оброблено значний обсяг емпіричного матеріалу.

Перспективність розвідки З.В. Бандурко полягає, перш за все, в тому, що робота може послужити тим «сценарієм», за яким можна й потрібно вивчати аналогічні чи близькі явища на матеріалі інших природних мов.

Теоретичне значення рецензованої праці полягає в її конкретному внеску в розвиток таких лінгвістичних дисциплін, як прагмалінгвістика, прагмапоетика, прагмастилістика, теорія комунікації, дискурсознавство. Крім того, отримані результати та зроблені висновки сприяють поглибленню й розширенню уявлень германістики про співвідношення таких усталених лінгвістичних феноменів, як комунікація, дискурс, мовленнєвий акт, імплікатура тощо.

Дисертація має й **прикладне значення**, оскільки її матеріали можуть і мають знайти широке використання у навчальному процесі. Вони можуть бути успішно використаними в університетських курсах «Основи теорії комунікації», «Теоретична граматика», «Лексикологія», «Стилістика», «Історія лінгвістичних учень» а також у спецкурсах різної лінгвістичної спрямованості.

Оцінюючи дисертацію З.В. Бандурко в цілому, зазначу, що вона є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримані нові обґрунтовані результати, котрі в сукупності вирішують важливу епістемічну проблему встановлення лінгвопрагматичних властивостей німецькомовного лірико-поетичного дискурсу «Нової діловитості», що сприяє усвідомленню конкретних проблем германського мовознавства в контексті прагмапоетики та дискурсології.

Оформлення і виклад положень роботи заслуговують у цілому на позитивну оцінку. Дисертація містить таблиці й схеми, які добре ілюструють отримані дані та результати дослідження.

Автореферат та публікації авторки повністю та адекватно відбивають основні положення дисертації.

На підставі детального знайомства з роботою, авторефератом та основними публікаціями вважаю, що робота «Лінгвопрагматичні властивості німецькомовного лірико-поетичного дискурсу “Нової діловитості”» відповідає вимогам пп. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 та №1159 від 30.12.2015, а її авторка, Бандурко Зінаїда Валеріївна, **заслуговує** на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент:

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
професійного спрямування

Запорізького національного університету

О. О. Приходченко

Вчений секретар:

кандидат філологічних наук, доцент

О. А. Проценко

Підпис засвідчую

НАЧАЛЬНИК
ВІДДІЛУ КАДРІВ

Відзнак отримано
2.11.2019

Кеміі секретар
м. Запоріжжя
ади к 67.051.05

ол. Цаніб А.О.